

TEHOSTETUN TUEN PALUU

Timo Saloviita

Kasvatus-lehden numerossa 5/2010 kirjoitin eduskunnan antaneen hylkytuomion ”tehostetulle tuelle”, kun perusopetuslain muutokset kesällä 2010 hyväksyttiin. Asia on nyt saanut uuden käänteen: Opetushallitus on pelastanut lempilapsensa. Esittelen ohessa tämän käänteen samalla kun tuon esiin muutamia lakimuutokseen liittyviä seikkoja, jotka eivät aiheesta kirjoittamaani paperiversioon mahduneet.

Valtion opetushallinnon virkamiesten kehitelemä idea ”tehostetusta tuesta” sai ison roolin perusopetuslain uudistamishankkeessa. Kyseessä oli uudennainen konstruktio, joka liikkui kokonaan eri ulottuvuudella kuin perinteinen opetuksen jako opetukseen ja erityisopetukseen. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004 puhuttiin jo orastavasti eri ”tukimuodoista” ja mainittiin myös ”erityinen tuki”. Varsinaisesti uusi käsitejärjestelmä lanseerattiin Erityisopetuksen strategiamietinnössä vuonna 2007. Esitetty malli sisälsi kolme tukimuotoa: yleinen, tehostettu ja erityinen.

Erityisopetuksen ja tavallisen opetuksen ero perustuu opettajan virkanimikkeeseen. Perusopetusasetuksen (852/1998) mukaan se, mitä opettaja tekee, on opetusta, ja se, mitä erityisopettaja tekee, on erityisopetusta. Yleinen, tehostettu ja erityinen tuki eivät sen sijaan enää ole riippuvaisia opettajan virkanimikkeestä. Kyse on nyt oppilaan sijoittamisesta johonkin kolmesta kategoriasta. Näin päästiin eroon siitä epämurkavasta tilanteesta, että oppilas on määrätty erityisopetukseen, mutta voi jäädä kokonaan sitä ilman, jos hänet samalla pidetään ”integroituna” omassa luokassaan.

Uudistuksen varsinainen syy ei kuitenkaan ollut kuvatus epäjohtonmukaisuuden korjaaminen. Kolmiportainen järjestelmän esikuvana on mitä ilmeisimmin ollut USA:ssa takavuosina käyttöön otettu Response to Intervention – malli (National Center, 2010). Kolmiportaista RTI -mallia tarvittiin Yhdysvalloissa nopeuttamaan tukitoimien saamista, koska muodollinen erityisopetussiiro tapahtui kuukausien viipeellä erilaisten byrokraattisten esteiden takia.

Suomalaisen uudistuksen syy ei silti ollut tässäkään. Suomessa opetusneuvokset loivat kolmiportaisen systeemin palvelemaan lähinnä yhtä tarkoitusta. Sen piti vähentää erityisluokkasiirtoja, jotka olivat räjähtäneet käsistä. Perusvaikeus oli siinä, että perusopetuslakiin on poliittisesti mahdollonta saada määräyksiä, jotka aidosti rajoittaisivat erityisluokkien kasvua. Opettajajärjestöjen vaikutusvalta riittää estämään tällaiset yritykset. Käytettävissä oli sen takia vain vippaskonstien luokkaan kuuluvia keinoja. Niistä ”tehostettu tuki” vaikutti lupaavalta. Oli havaittu, että opettajat siirsivät oppilaita erityisluokille edes yrittämättä ensin mitään lievempiä keinoja. Näin tapahtui siitä huolimatta, että kaikkein selvimmät tapaukset valikoidaan pois jo ennen kouluikää. Seuraava närkästynyt kommentti kirjattiin Erityisopetuksen strategiaan: ”*osassa kuntia erityistä tukea tarvitsevan oppi-*

laan tukitoimet, esimerkiksi tukiopetuksen järjestäminen, osa-aikainen erityisopetus ja oppilashuollon palvelut ennen erityisopetus päätöstä näyttävät jäävän riittämättömiksi tai niitä ei ole lainkaan.” (Opetusministeriö, 2007, 58).

”Tehostettu tuki” merkitsi näin ollen sitä, että opettajat veloitettiin kokeilemaan ensin muitakin keinoja ennen kuin oppilaan sai siirtää erityisluokalle. Nämä keinot tuli kirjata paperille erilliseksi suunnitelmaksi. Opettajat siis haluttiin panna ruotuun vaikka sitten pakolla.

Ehdotus kohtasi opettajajärjestöjen jyrkän vastarinnan. OAJ:n mukaan kyseessä oli ”integroinnin voimakas laajentaminen ilman lisärahoitusta” (OAJ, 2009). Jos se aiottaisiin toteuttaa, paperihommien aiheuttama lisätyö piti ainakin hyvittää.

Integraatiosta puhuminen oli tässä yhteydessä ylireagointia. Tehostettu tuki ei estänyt erityisluokkasiirtoja. Ne voitiin laillisesti panna toimeen heti, kun muste olisi kuivunut tehostetun tuen suunnitelmassa. Suunnitelmien aiheuttama lisätyökään tuskin romuttaisi koululaitosta, kuten Luokanopettajaliitto (2009) maalaili.

OAJ:n lobbaustyö tuotti silti tulosta. Opetajakansanedustajien valtaamassa sivistysvaliokunnassa tehostettu tuki pudotettiin pois laista erityisluokkasiirron ennakkoehtona. Sivistyslautakunnan puheenjohtaja, opettajakansanedustaja Raija Vahasalo (kok.) perusteli ratkaisua seuraavasti: ”Valiokunta katsoo, että oppilaan etu on ratkaiseva siinä, miten opetus järjestetään. Tällöin erityisen tuen järjestäminen ilman edeltävää tehostettua tukea voi olla oppilaan kannalta tarkoituksenmukaisin menettely. Sen vuoksi valiokunta on poistanut 17 §:stä säännöksen, joka edellytti tehostetun tuen järjestämistä aina ennen erityistä tukea.” (PTK 57/2010vp).

Tukimuotojen porrastus hävitettiin, ja tietysti oppilaiden oman edun nimessä. Edes yleinen tuki ei jäänyt ensisijaiseksi, koska ”me halusimme, että kaikki tukimuodot ovat samanarvoisia” (PTK 57/2010vp). Muutos teki tehostetusta tuesta kuolleen kirjaimen. Siitä huolimatta kansanedustajat kilvan kiittelivät uutta ”tukimuotoa”, osa ehkä naiiviuttaan, mutta osa ketunhantä kainalossa. Tehdyn muutoksen jälkeen siinä ei näet enää ollut mitään oleellista uutta entiseen verrattuna. Opettajat pystyvät toki ilman kirjallista suunnitelmaakin antamaan oppilaalle hänen tarvitsemaansa tukea, myös siinä tapauksessa, että tuki olisi ”vahvempaa ja pitkäjänteisempää”, kuten Opetushallitus luonnehti tehostettua tukea (Opetushallitus, 2010, 12).

Asiaan tuli uusi käänne, kun opetusneuvokset eivät nielleet eduskunnassa kärsimäänsä tappiota. Opetushallitus antoi lokakuussa 2010 määräyksen, jolla se muutti perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Määräyksessä todetaan: ”Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.” (Opetushallitus, 2010). Määräys palautti tehostetun tuen erityisopetussiirron ennakkoehdoksi. Poikkeuksena voisi olla vain esimerkiksi onnettomuus tai vakava sairaus. Opetushallituksen ja eduskunnan kannat oppilaan edus-

ta menivät näin ollen ristiin. Tässä kiistatilanteessa hallintobyrokratia otti selkävoiton eduskunnasta. Näinkin voi joskus käydä.

Eduskuntaan ei näköjään pitäisi lainkaan viedä erityisopetusta koskevia lakiesityksiä nyky-maailman aikaan. Tuloksena näyttää aina olevan heikennyksiä erityisoppilaiden oikeuksiin. Edustajat on siinä määrin helppo lietsoa ”häiriköt kuriin” – paniikkiin. Tästä ei silti voi tehdä johtopäätöstä, että Opetushallitus olisi erityisesti integraation kannalla. Viimeisimmän muutosprosessin aikana juuri Opetushallitus vaati poistamaan laista lähikoulu- tai integraatioperiaatteen. ”Säännöksissä ei tule asettaa ensisijaiseksi sitä, että erityistä tukea tarvitsevan opetus olisi järjestettävä muun opetuksen yhteydessä” vaati Opetushallitus (2009).

Tehostetun tuen suunnitelma on siis vastedes välttämätön paha ennen kuin oppilaan saa siirtää erityisluokalle - ellei siirtoa ymmärrä tehdä ajoissa ennen koulunkäynnin alkua. Opettajien harmi purkautui Opettaja-lehden pääkirjoituksessa: ”Opettajista ei saa tehdä paperinpyörittäjiä” (Laaksola, 2011).

Lähteet

Laaksola, H., 2011. Opettajista ei saa tehdä paperinpyörittäjiä. Opettaja 1-2, 5.

http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2011_01/page5.htm (luettu 2.2.2011)

Luokanopettajaliitto, 2009. Erityisopetusuudistus uhkaa romuttaa Suomen koululaitoksen.

http://kotisivukone.fi/files/luokanopettajaliitto.palvelee.fi/erityisopetusuudistus_uhkaa_romuttaa_suomen_koululaitoksen1.htm (luettu 9.8.2010)

National Center on Response to Intervention, 2010. <http://www.rti4success.org/> (luettu 11.8.2010)

OAJ. 2009. Lausunto opetusministeriölle 10.2.2009.

http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/02LAUSUNNOT/LAUSUNTOPERUSOP.PDF (luettu 2.2.2011)

Opetushallitus, 2009. Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi 20.2.2009.

http://www.hare.vn.fi/mAsiakirjojenSelailu.asp?h_iId=14143&a_iId=134927 (luettu 29.10.2009)

Opetushallitus, 2010. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset.

Määräys 29.10.2010.

http://www.oph.fi/download/127373_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_291010.pdf (luetu 2.2.1011)

Opetusministeriö, 2007. Erityisopetuksen strategia. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 47. Helsinki: Opetusministeriö.

(PTK 57/2010vp). Täysistunnon pöytäkirja.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_57_2010_ke_p_1.shtml (luettu 2.2.2011).

Saloviita, T. 2010. Erityisoppilaan ihmisoikeudet sivistysvaliokunnassa - mitä lakimuutos jätti jäljelle? *Kasvatus*, 41, 482-487.